

Nakazal nam je pot

Petrović Ljubko, Sarajevo
Bil je znanstvenik, politik, državnik. Za njegovo smrt sem izvedel tu, v hotelu. Sem namreč iz Sarajeva, toda v Ljubljani opravljam sedaj terensko delo.

Tovariša Kardelja sem prvič srečal v začetku leta 1937, ko je zaradi priprav na ustanovni kongres KPS prišel k nam na Jesenice. Sam se je hotel neposredno prepričati o razmerah delavcev, o njihovih težavah, o delu jeseniške partijske organizacije, skratka o vsem je želel biti na tekočem.

V najlepšem spominu pa mi ostaja ustanovni kongres KPS na Čebinah leta 1937. Tam je tovariš Kardelj analiziral tedanje politično stanje v Sloveniji in Jugoslaviji, ocenil pa je tudi mednarodni položaj in obenem opozoril na nevarnost, ki nam preti s strani fašizma.

S svojimi pogledi in stališči je vizionarsko nakazal pot našega boja, pokazal je, kje so tiste sile, ki bodo odločile ta boj; delavski razred, je dejal, mora vedno stopati na čelu, tako socialne revolucije, kot tudi boja za narodno osvoboditev. Ta njegova stališča so postala osnova za znani manifest, ki ga je sprejel ustanovni kongres, in ki je kasneje odigral odločilno vlogo pri mobilizaciji ljudskih množic v Sloveniji.

Te noči na Čebinah ne bom nikoli pozabil. Tovariš Kardelj je o vsem govoril tako globoko, a obenem tako zelo preprosto, da je bilo tudi nam delavcem takoj razumljivo. Zdelo se nam je, kot bi govoril iz nas samih, kot da je vse to že davno tičalo v nas, a ni bilo nikogar, ki bi nam to pokazal. In zato smo manifest sprejeli s takim navdušenjem! V času vsedržavnega partijskega posvetovanja, bilo je leta 1939, je bil položaj zelo resen, kajti Hitlerjeva Nemčija je že posegla po Avstriji in Češki. Tovariš Kardelj je ocenil trenutno stanje in predlagal priprave na

mobilizacijo partijskih kadrov za organiziranje poznejšega boja.

Leta 1940 sem bil skupaj s tovarišico Pepco Kardeljevo in mnogimi drugimi interniran v Bileci. Tovariš Kardelj je tudi v teh trenutkih izkazal vso pozornost in skrb do sočloveka. Sproti nas je, včasih sam, včasih pa njegovi sodelavci, obveščal o mednarodnem političnem položaju ter o položaju doma. Gradivo je bilo navadno skrito kar v pločvinkah za hrano. Pa tudi njegovo »zasebno dopisovanje« s tovarišico Pepco ni nepoklicanim očem pomenilo nič, nam pa povedalo marsikaj, kar nas je še bolj bodrilo in oboroževalo.

Tovariš Kardelj je vedno našel čas, da je prišel med delavce. Spominjam se neke nedelje leta 1938, ko smo, kot običajno ob nedeljah, sedeli v gostilni Pri konjičku na Slovenskem Javorniku. Balinali smo, se pogovarjali, pa tudi zapeli smo katero. Nenadoma je k nam prisedel tovariš Kardelj. Bil je tako neposreden, z vsemi se je pogovarjal in takoj našel stik z nami. Bil je veder

človek, vedno z nasmehom na obrazu in vse je hotel vedeti. Človeka si je zvedavo ogledoval, zelo žive oči je imel. In naravo je imel rad, s tovarišico Pepco sta šla nekajkrat s kolesom iz Ljubljane v Bohinj.

Po vojni se nisva veliko videla, bil je pač v Beogradu, kjer je opravljal vrsto najvišjih funkcij. A kadarkoli sem ga po naključju srečal v Ljubljani ali kje drugje, je vedno našel čas za pogovor. Kljub politični angažiranosti in obremenjenosti z znanstvenim in raziskovalnim delom je še vedno ostal, kakršen je bil: človek humanist.

Ko sem prvič slišal, da je njegovo zdravje že močno načeto, sem bil v skrbeh, prizadet. Toda upal sem, da bo njegova volja zmaga. Njegova jeklena volja, ki nam je v težkih dneh toliko pomenila. Ko se nam je včasih vse zazdelo nemogoče, je tovariš Kardelj našel pot. Pot naprej.

S tovarišem Kardeljem smo Slovenci in Jugoslavi izgubili enega svojih največjih mož. Odšel je tovariš, soborec, učitelj ljudskih množic. Ne zavedam se še prav praznine, ki je nastala in ne vem, če jo bomo lahko zapolnili. Ostajajo njegova dela, izkušnje. Sam lahko najbolje ocenim njegov prispevek k uveljavitvi delavca, saj izhajam iz delavskega razreda. Občutil sem socialno bedo preteklega časa in tisto željo, da to bedo premagamo.

ZVONE DRAGAN

Pronical je v jedro protislovij

Dobro je, da v teh težkih trenutkih za slovenski narod in za vse jugoslovanske narode, pa tudi za ves napredni svet, ko je fizično odšel velikanski naša revolucije, ne govorimo le o Kardelju kot o marksističnem mislecu, revolucionarju, državniku in politiku, marveč tudi o njegovih izjemnih človeških kvalitetah. Bil je en sam vrec znanja, ki ga ponuja drugim na nevsiljiv način. Bil je strpen v dialogih zlasti do mlajših sodelavcev. Večkrat sem bil tudi sam presenečen,

kako je dobronamerno prenašal tudi našo neumnost, zaletavost in neizkušnost. Osebnost sem ga bolje spoznal pri delu na ustavnih amandmajih leta 1971 in kasneje na delu pri novi ustavi. Že kar kmalu me je njegova neposrednost, skromnost in demokratičnost pri odnosih razbremenila strahu pred njegovo silno avtoriteto. Pozneje sem spoznal, da ta avtoriteta resnično temelji na delu, znanju, ki je značilno za resnično velike ljudi in revolucionarje, kakršen je bil in ostaja Edvard Kardelj...

JOŽE PACEK

Ni varčeval energije

V spominu pa mi je ostala še ena njegova lastnost. Ne glede na to, da se je veliko delalo ter da je bil pri vsem delu stalno navzoč ter o njem razmišljal, je, če je bilo nujno, prepuščal svojim sodelavcem, da so ocenili določen družbeni problem. Seveda pa je bil vedno na razpolago, vselej smo ga morali poklicati, ga obvestiti, potem pa je ocenil, ali je reagiranje ob določenem aktualnem dogodku pomembno ali ne. Spominim se na primer 21. avgusta 1968. Tovari-

ši iz federacije s tovarišem Kardeljem na čelu so na Bledu obdelovali neke partijske dokumente. Iskal sem ga na Bledu, pa je že odšel na svoj dom. In ko sem poklical tja so mi povedali, da je že odšel na letališče. Okoli 6. ure sem ga že našel na letališču, samega, v restavraciji, ko je čakal na letalo, da pojde k tovarišu Titu na razgovore. Tovariš Kardelj torej ni štedil ne telesne, ne duševne energije; nasprotno, izgoreval jo je za družbene cilje.

Albin Baučar, Republiški Rdeči križ

Žalostni smo, saj je za nas naredil zelo veliko. Verjetno bomo šele kasneje dojeli, kaj je on pomenil in še pomeni vsem nam.

Posvetovanje v Stolicah in prvo srečanje s partizani

Te poti se je spominjal takole:
»V Stolice sem prispel prepozno. Policija je bila odkrila javko v Beogradu. Iz Zagreba sem potoval z vlakom kot kurir Rdečega križa in srečno prispel do Beograda, toda kontrola na postaji je bila zelo stroga. Moj v ljubljanski partijski tehniki izdelan dokument kurirja Rdečega križa, ki potuje iz Ljubljane zaradi informacij glede nekaterih Slovencev, ki so se izgubili v vojni, je bil zelo dober in Nemci me niso zadržali. Toda javka v Beogradu je bila izdana in ljudje iz sosesčine so me opozorili, da je nevarno in da so že prihajali gestapovci. Ker nisem imel v Beogradu zveze, zlasti ne po bombardiranju, sem se moral ponovno vrniti v Zagreb. Ondi sem dobil drugo javko in že drugi dan sem se z vlakom spet vrnil v Beograd. Vtem pa se je bil spremenil režim na meji med Paveličevo Hrvatsko in Nedićevo Srbijo. Za prehod iz Hrvatske v Srbijo so bila vpeljana posebna dovoljenja, nekakšni potni listi. Čeprav takšnega potnega lista nisem imel, v naglici pa ga tudi nismo mogli izdelati, sem upal, da pojde tudi brez njega, ker sta se bila druga dva moja dokumenta dobro izkazala. V Stari Pazovi je Gestapo blokiral vlak

ter od vagona do vagona pregledoval dovoljenja in dokumente. A sem imel srečo. Tisti hip je namreč prispel vlak iz Beograda in nastala je gneča. Neopaženo sem prestopil na ta vlak in se na drugi strani pomešal med potnike, ki so izstopili iz njega. Nekí orožnik ali policaj me je vprašal, kam sem namenjen. Odgovoril sem mu, da prihajam iz Beograda in s tem se je zadovoljil. Iz Stare Pazove sem se napotil peš v Novo Pazovo. Tam sem počakal na drugi vlak in se odpeljal v Zemun. Naravnost v Beograd se nisem smel odpeljati, ker sem računal, da bodo na postaji preverjali potne liste. Zato sem se sklenil odpeljati z ladjo iz Zemuna v Beograd. Pri tem mi je pomagalo golo naključje. Videl sem, da imajo ljudje za prehod iz Zemuna v Beograd zelene legitimacije. Tudi jaz sem imel podobno legitimacijo, narejeno v ljubljanski partijski tehniki. Čeprav je ta legitimacija samo potrjevala, da sem uradnik ljubljanske mestne občine, je bila vendar na zunaj zelo podobna legitimaciji za prehod iz Zemuna v Beograd. Videl sem, da gestapovci in orožniki nimajo možnosti, da bi pregledali vsako legitimacijo. Ljudje so kazali legitimacije samo od daleč in šli mi-

mo. Nekaj časa sem hodil sem in tja ter gledal, kako gre ta stvar. Potem sem pristopil k nekemu, ki se mi je zdel podoben delavcu. Povedal sem mu, da sem Slovenec, predstavnik Rdečega križa in da iščem neke ljudi, ki so se izgubili. Vprašal sem, kakšen je položaj v Beogradu. Jel mi je pripovedovati in preklinjati peto kolono. Spoznal sem,

da je poštenjak, in zato sem ga kar naravnost vprašal, kako pregledujejo in ali se je moč izmuzniti. Pojasnil mi je vso proceduro in tako sem se pomešal med množico, stopil v vrsto, pomahal z legitimacijo, gestapovcem pred nosom in odšel na ladjo. V Beogradu sem našel zvezo, vendar je bilo za potovanje v Stolice že prepozno. Ko sem prispel

